

LEVÉLTÁRI KÖZLEMÉNYEK

KILENCVENHATODIK ÉVFOLYAM
2025

Budapest, 2026

LEVÉLTÁRI KÖZLEMÉNYEK

Archival Publications Revue
des Archives

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Közleményei

Journal of the National Archives of Hungary
Revue des Archives Nationales de Hongrie

Kilencvenhatodik évfolyam

Főszerkesztő
Szabó Csaba

Szerkesztőség
Fiziker Róbert (felelős szerkesztő),
Hegedűs István, Kulcsár Krisztina, Miklós Dániel

Szerkesztőbizottság
Csetz Balázs, Mikó Zsuzsanna,
Németh László Sándor, Rácz György, Reisz T. Csaba

Székhely (postacím):
1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4.
(1250 Budapest, Pf. 3.)
<https://leveltarikozlemenyek.mnl.gov.hu/index.php/lk>
mnl.gov.hu/mnl/ol/leveltari_kozlemenyek
Email: leveltari.kozlemenyek@mnl.gov.hu

A borítóképhez felhasznált fotó:
A budapesti Tudományos Akadémia homlokzati rajza (1861) – részlet
Forrás: HU-MNL-OL-T 15-14.

HU ISSN 0024–1512
DOI: 10.71065/LK.2025
A kiadásért felel a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója
A borítót tervezte: Nagy Attila
Műszaki szerkesztő: Máté István
Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila
Megjelent 21,5 (B/5) ív terjedelemben

TARTALOM

A Magyar Tudomány Éve

Szabó Csaba: Levéltári utópia	9
Kazareczky Noémi: A Drágffy család margójára – gazdálkodás, innováció, tudomány	25
Kelemen Dávid: Falukutató mozgalom, monográfiák és szociográfiák az 1930-as és '40-es évek Sopron vármegyéjében	53
Bakó Zsigmond: A Magyar Nemzeti Levéltár 2025. évi berlini tanulmányútja	75

Levéltártan

Lise Jaillant: Hogyan tehetjük a born-digital és a digitizált levéltári dokumentumokhoz való hozzáférést könnyebbé? Az akadályozó tényezők azonosítása és a megoldások (fordította: Túrke Gábor)	119
Reinold Schmücker: Eredetiben megőrzés vagy digitalizálás? (fordította: Szabó Attila András)	145
Izsák Gergely – Závoczki Adrienn: Egy levéltári segédlet új útjai	153
Ugo Taraborrelli: „Ne quid rerum dictae Poenitentiariae lapsu temporis pereat”. A Sacra Poenitentiaria Apostolica levéltárának rövid bemutatása (fordította: Rácz György)	161

Műhely

Tóth Árpád: Három londoni vonatkozású evangélikus polgári végrendelet Pozsonyból	177
Deák Ádám: Az 1847. évi vármegyei anyautasítások összehasonlító elemzése	215
Csik Tamás: Etetés és itatás a csongrádi és a dési választásokon 1901-ben. „Fertőzött” szavazatok és politikai közösségépítés	259
Lenkey Tibor: A másik Iványi. Ifj. dr. Iványi-Grünwald Béla	291

Irodalom

Ordasi Ágnes: „Na ja, a Birodalmat érteni kell!” (Ress Imre: Nemzet, birodalom, identitás. HUN-REN Bölcsészettudományi Központ Történettudományi Intézet, Budapest, 2024)	305
Fiziker Róbert: Egy polgár életútja (Borbás Barna: Az első gól. Borbás Gáspár élete. Válasz Online Kft., [Budapest], 2023)	316
Reisz T. Csaba: Teljessé vált Budapest várostörténeti atlasza (Simon Katalin – Sudár Balázs – Ternováczy Bálint: Pest. A kezdetektől 1848-ig / From the beginning to 1848. HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Budapest Főváros Levéltára. Bp., 2025 [Magyar Várostörténeti Atlasz, 10. Hungarian Atlas of Historic Towns, 10.])	319

Bessenyei Vanda: A diplomácia sűrűjében (Miklós Dániel: Csehszlovák –magyar politikai kapcsolatok 1938–1945 között. Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2024)	326
Pro Archivo	331
In memoriam	335
Angol nyelvű összefoglalók	337

TABLE OF CONTENTS

The Year of Hungarian Science

Csaba Szabó: Archival Utopia	9
Noémi Kazareczky: Farming, Innovation, Science – Notes on the Drágffy Family	25
Dávid Kelemen: Village Research Movement, Monographs, and Sociographies in Sopron County in the 1930s and 1940s	53
Zsigmond Bakó: A Study Trip to Berlin by the National Archives of Hungary, 2025	75

Archival Studies

Lise Jaillant: How Can We Make It Easier to Access Born-Digital and Digitized Archival Documents? Identifying Obstacles and Solutions (Translated by: Gábor Türke)	119
Reinold Schmücker: Preservation in Its Original Form or Digitization? (Translated by: Attila András Szabó)	145
Gergely Izsák – Adrienn Závoczki: New Approaches to an Archival Finding Aid	153
Ugo Taraborrelli: „Ne quid rerum dictae Poenitentiariae lapsu temporis pereat”. Discovering the Archives of the Apostolic Penitentiary (Translated by: György Rácz)	161

Workshop

Árpád Tóth: Three Lutheran Civil Wills From Pressburg Relating to London	177
Ádám Deák: Comparative Analysis of the County Instructions of 1847	215
Tamás Csik: “Feeding and Watering” During the Elections in Dés and Csongrád in 1901. “Infected” Votes and Political Community Building	259
Tibor Lenkey: The Other Iványi. Dr. Béla Iványi-Grünwald jr.	291

Book Reviews

Ágnes Ordasi: „Well, You Have to Understand the Empire!” (Ress Imre: Nemzet, birodalom, identitás. HUN-REN Bölcsészettudományi Központ Történettudományi Intézet, Budapest, 2024)	305
Róbert Fiziker: The Life of a Citizen (Borbás Barna: Az első gól. Borbás Gáspár élete. Válasz Online Kft., [Budapest], 2023)	316
Csaba Reisz T.: Budapest’s Historical Atlas Comes to Completion (Simon Katalin – Sudár Balázs – Ternováczi Bálint: Pest. A kezdetektől 1848-ig / From the beginning to 1848. HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Budapest Főváros Levéltára. Bp., 2025 [Magyar Várostartörténeti Atlasz, 10. Hungarian Atlas of Historic Towns, 10.])	319

Vanda Bessenyei: In the Thicket of Diplomacy (Miklós Dániel: Csehszlovák– magyar politikai kapcsolatok 1938–1945 között. Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2024)	326
Pro Archivo	331
In Memoriam	335
Abstracts of the Papers	337

A MÁSIK IVÁNYI

Ifj. dr. Iványi-Grünwald Béla

<https://doi.org/10.71065/LK.2025.12>

Levéltári Közlemények 96 (2025) 291–302.

Bevezetés

A Som községben született Grünwald Béla (1867–1940) festőművész (édesanyja Morvay Mária Emília, édesapja Grünwald Sámuel) élete változatos volt, iskolai tanulmányait bel- és külföldön több városban végezte, majd társaival eredményes művészeti tevékenységet folytatott. Nagybányán ismerte meg Biltz Irén Matildot, akit 1899-ben feleségül vett. 1902-ben megszületett fiuk, Grünwald Béla István. Később mindketten felvették az Iványi-Grünwald Béla nevet. Az apa elismert festőművész, míg fia levéltáros és történész lett. Írásomban dokumentumok segítségével követem végig a család életét és munkásságát.

*1. kép – ifj. dr. Iványi-Grünwald Béla
levéltáros, történész
(Dr. Czigány Lóránt, London)*

Anyag és módszer

2019 júniusában több évtizedes kutatás után saját kiadásomban megjelentettem Iványi-Grünwald Béla életéről szóló könyvemet,¹ melyben már részletesen írtam róluk. Az azóta eltelt időben több bel- és külföldi folyóiratban, weboldalakon cikkeim, tanulmányaim jelentek meg, melyek igyekeztek rendbe tenni azt a problémát, hogy neves művészünk vallásváltása miatt több személyi adatát megváltoztatta, valótlán adatokat közölt, melyek a mai napig felbukkannak, mindenkit félrevezetnek. Ezért könyvem kiadása, cikkeim megjelenése után nem álltam le a kutatással, aminek köszönhetően mára pontosabb adatokat tudok közreadni. Néhány családtag esetében az egyházi anyakönyveket vizsgálva többször ellent-

¹ Lenkey Tibor: *Iványi-Grünwald Béla*. Som, 2019.

mondásba ütköztem, amelyet mindig sikerült feloldani. Jártam a család nyomában bel- és külhonban, levéltárakban, múzeumokban, temetőkben, írtam, telefonáltam, tárgyaltam sokakkal, de más szerzők és kutatók, érdeklődők is meg fognak lepődni, milyen eredményre jutottam.

Eredmények

Az idősebb Grünwald Béla Som községben született 1867. május 16-án. Nagyszülei, Grünwald Sámuel 1839-ben Ádánd községben, Morvay Mária Emília pedig 1842-ben Osztopán községben született. Béla fogékony gyermekéveit Somban és Daránypusztán töltötte testvéreivel együtt, ahol földbérlo volt és a községben szatócsüzletük volt a Petőfi utca 1. sz. alatt. A falusi és a pusztán élő emberek között teltek gyermekévei, itt ébredt tudatára, itt érték a későbbi életére is ható élmények, benyomások. Som és Daránypusztta földterületeinek elhelyezkedése miatt viszonylag kicsi, 9 km távolság választotta el Grünwald Sámuel bérelt földjeit a Tab mellett lévő Zala községben született nagy festőtől, gróf Zichy Mihálytól. Igen, a Zichy család egyik tagja, a festő testvére, Antal gróf és egyik juhászuk adta az első ihletet, mellyel Béla érdeklődését a festészetre irányította. Később erre az időkre így emlékezik: *„Mindig hálát adok az Istennek, hogy nem valami füstös, zajos nagy városban születtem és így gyermekkori emlékeim nem keskeny zúgutcákba, vagy akár palotákba, hanem a virágos, napsütötte, a dombos Dunántúlra szállnak vissza”*.²

Apja iskoláit a Ciszterci Rend Székesfehérvári Főgimnáziumában, az 1878/79-es tanévben kezdte meg, majd Budapesten folytatta a Királyi Egyetemi Katolikus Főgimnáziumban és 1882-ben fejezte be. Ezután útja az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde, új nevén az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola³ padjaiba vezetett, ahol Székely Bertalan és Lotz Károly növendéke volt. 1886-tól Münchenben tanult, Gabriel von Hack (1843–1926) professzor, a historizáló festészet jeles alakja mellett. 1887-től 1890-ig a párizsi Julian Akadémiára⁴ járt, de a szünetek idejére visszatért somi lakásukba. Az 1890. évi párizsi világkiállításon *Isten kardja*⁵ című festményéért bronzérem elismerést kapott. 1891-ben újra visszament Münchenbe és Hollósy Simon (1857–1918) köréhez csatlakozott.

Grünwald Sámuel 1891 őszen Győr-Moson-Sopron megyébe, az Iván községhez tartozó Viszta-pusztára költözött és 1892-ben itt készült Béla fia *Juhász és a*

² Uo., 18.

³ Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár, Levéltár és Művészeti Gyűjtemény Budapest, 1886. 11/a és 1/e.

⁴ Az akadémia történetéhez lásd Fehrer, Catherine: *The Julian Academy, Paris, 1868–1939: Spring exhibition 1989*. New York, 1989.

⁵ Lenkey: i. m. 19.

parasztasszony című képe. 1896-ban Hollósy Simon, Ferenczy Károly és Grünwald Béla Nagybányára mentek, ahol csatlakozott hozzájuk Réti István és Thorma János, s együtt megalapítják a Festőiskolát. Grünwaldot itt érte utol a szerelem: 1899. január 11-én feleségül vette Biltz Irén Matildot,⁶ az ottani görögkatolikus esperes lányát.

Házasságukból 1902. március 2-án megszületett fiuk, Grünwald Béla István.⁷ Folyamatosan készülnek apja festményei (1903-ban: *Ruhaszárítás*, *Tavaszi kirándulás*, *Három királyok*, *Jézus a Getsemáné kertben* [a nagybányai evangélikus templom oltárképének részleteként]). A festő apának fia születésével újabb sikeres időszaka következik, mivel 1904-ben Fraknoi-díjat nyer, s ezt követően egy évre Rómába utazik a család.

Itt szakít az eddigi nagybányai stílusával és a dekoratív festészet vonzáskörébe kerül Cézanne és Gauguin művészetének hatására. (A dekoratív hatás mellett a színnek élénksége volt a jellemző). Ifjabb Béla e bohém, korlátokat nehezen tűrő, a különféle irányzatokon vitázó, személyes és politikai vitákat sem nélkülöző, de tele személyi és anyagi gondokkal küzdő környezetben élte gyermek éveit szüleivel. 1905-ben visszatér a család Nagybányára. Grünwaldnak a Nemzeti Szalonban gyűjteményes kiállítása volt 1906-ban, s ekkor használja először képei aláírásakor az Iványi előnevet, amire csak 1929-ben⁸ kap hivatalos névhasználatot.

Apja Budapesten találkozik Kada Elekkel, Kecskemét város művészetet pártoló polgármesterével és felajánlja, hogy a nagybányai művészek egy részével kedvező feltételek biztosítása esetén átköltöznek Kecskemétre⁹ és létrehozzák az ottani Művésztelepet sokrétűbb lehetőségekkel. Nagybánya és Iványi útjai 1909-ben válnak külön, így Budapestre költöznek, amíg a Művésztelep házai el nem készülnek. 1912-ben elkészültek az épületek és újult erővel indult meg a közterületek díszítése és a napi érdekes témák megörökítése. Ifjabb Béla a nagybányai hegyek után rácsodálkozott a sík, homokos alföldi rónára, de a családi környezet, apja művésztársainak életvitele nem erősítette meg biztonságérzetét.

Béla István a Kegyes-Tanítórend Kecskeméti Főgimnáziumában az 1912/13. tanévben kezdte meg tanulmányait, az I. osztályban, majd folyamatosan végezte az 1918/19. tanévig, befejezve itt a VII. osztályt. (1915-ben az intézmény neve Kegyes-Tanítórendi Kecskeméti Római Katolikus Főgimnáziumra változott.) A háborús viszonyok miatt a VIII. osztályt ifjabb Béla a Budapesti III. Kerületi Magyar Királyi Állami Árpád Főgimnáziumban végezte az 1920. tanévben, majd a Budapesti II. kerületi Királyi Egyetemi Katolikus Főgimnáziumban sikeres érettségi vizsgát tett 1920. szeptember 15-én. Ezt követően 1920 szeptemberében beiratkozott a

⁶ Uo. 24–29.

⁷ Uo. 31–32.

⁸ Uo. 41–42.

⁹ Uo. 34–39., illetve *Kecskeméti Újság*, 1909. szeptember 26.

menekült Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Karára rendes hallgatónak, majd 1922. szeptember 15-én a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar történelem–művészettörténet szakára jelentkezett át.

1920-ban jött létre a Szinyei Merse Pál Társaság,¹⁰ melynek Iványi-Grünwald Béla alapító tagja lett. Még formálisan a Kecskeméti Művésztelep vezetője 1920-ig, tőle Révész Imre veszi át a vezetői feladatokat, de igazán Budapest művészeti, közösségi élete érdekelte, illetve tavasztól őszig visszatért szülőmegyéjébe, Somogyba, konkrétan Balatonlellére.¹¹ Itt Kandó László művésztársa nyaralójában élt a részére kialakított műteremben, és festette a szebbnél szebb képeit a Balatonról, a tájról, az ott élő emberekről.

Ifjabb Béla a Pázmány Péter Tudományegyetemen alapvizsgát tett magyar történelemből jeles, míg magyar nyelv- és irodalomból jó eredménnyel, és 1927. május 10-én végbizonyítványt kapott. 1927. június 11-én bölcsészdoktori szigorlatot tett magyar történelemből, újkori egyetemes történelemből és magyar irodalomtörténelemből *summa cum laude* minősítéssel. Értekezése Széchenyi magánhielügyi koncepciójáról és annak következményeiről szólt.¹² 1927 októberétől a Bécsi Magyar Történeti Intézetben dolgozott, de egyben vele párhuzamosan a Bécsi Tudományegyetem bölcsészeti fakultásán újkori történelem előadásokra járt három szemeszteren át. Német, angol, francia nyelven beszélt és írt.

Ifjabb Béla 1929 júliusában hazatért a Bécsi Magyar Történeti Intézetből és a Magyar Nemzeti Múzeum I. osztályú könyvtár tisztje, majd 1930. július 4-től a Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztálya könyvtári tisztjévé nevezték ki. 1929. december 26-án házasságot kötött dr. Korek Valériával Budapesten, aki szintén a Pázmány Péter Tudományegyetemen tanult és 1926. május 18-án földrajz–történelem szakos középiskolai tanár lett, majd 1928. június 15-én filozófia, magyar történelem és újkori egyetemes történelem tárgyakból doktorált *cum laude* minősítéssel.¹³ A Bécsi Egyetemen 1928/29-ben történetfilozófia, majd 1929/30. tanévben nemzetgazdaság kurzusokon tanult. 1930. június 15-től ifj. dr. Iványiné Budapest Főváros Könyvtárában dolgozott 1935-ig.

Id. Iványi 1930-ban, 63 éves korában *Corvin-koszorú* kitüntetés¹⁴ kapott életművéért.

Ifj. dr. Iványi-Grünwald Béláné dr. Korek Valéria 1933 áprilisában a Duna Liga Társaság választmányi tagja lett. Férje, ifjabb Béla 1933. július 7-én a XIX.

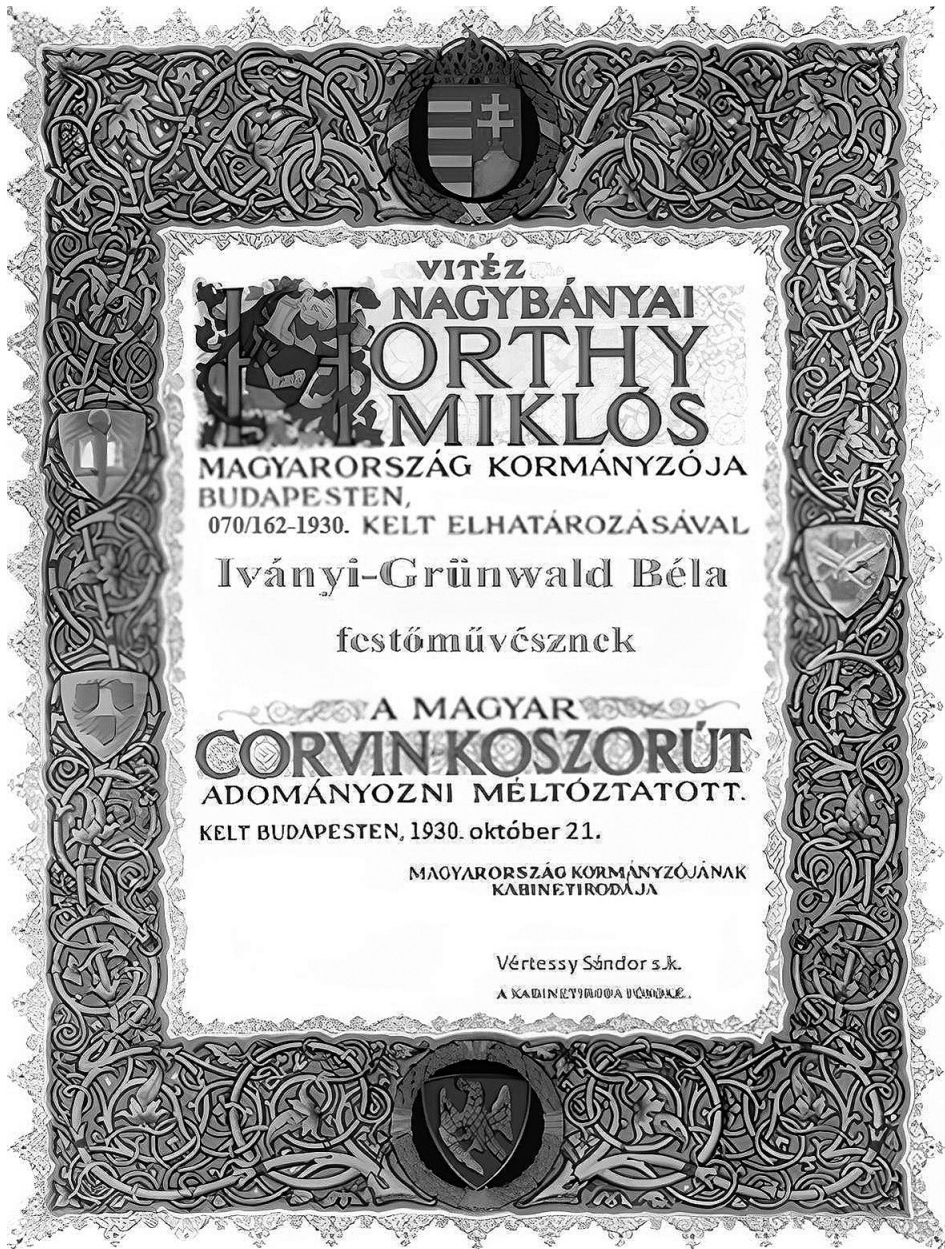
¹⁰ Lenkey: i. m. 40.

¹¹ Uo. 40.

¹² Eötvös Lóránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár hallgatói iratai, 1922–1928. Doktori nyilvántartás, Budapest, 1927.

¹³ ELTE, doktori nyilvántartás, Budapest, 1928.

¹⁴ Lenkey: i. m. 42.

2. kép – Corvin-koszorú a festőművész Iványi-Grünwald Bélának

századi magyar történelem tárgykör magántanára lett. Házasságuk megromlott, gyerekek nem született, 1935-ben elváltak. Dr. Korek Valéria 1936-ban új házasságot kötött dr. Fellner Vilmosmal, majd férjével 1938-ban végleg az Egyesült Államokba költöztek.

Ifjabb Béla érdeklődésének középpontjába gróf Széchenyi István reformelképzelései kerültek. Ezután megbízást kapott Széchenyi *Hitel* című műve gazdasági háttérének elemzésére, amit nagy alapossággal el is végzett.¹⁵ Így jutott arra a gondolatra, hogy a korabeli sikeres gazdasági reformok további szálait Angliában kell keresni. Felkérést kapott a háborúk közötti világtörténelem megírására, amit örömmel fogadott,¹⁶ folytatva a levéltári kutatásokat. A *Pesti Napló* a kötetet értékelő írásában rámutat arra, hogy Iványi-Grünwald szerint a napóleoni háborúkat 1848-ig követő időszak „a szellem emberei” által irányított „eszmék kora” volt, amelyet „a valóság talaján” álló és „a gyakorlat emberei” által uralt 1849 és 1871 közötti korszak követett. „Ezt a kettős síkon járó szemléletet” – véli a recenzió –, a történetíró „imponáló erudícióval s majdnem művészi arányérzékkel érvényesíti”. A három könyvből (*Az eszméktől a forradalmakig, A forradalmaktól a formákig, Az európai rendtől a káoszig*) álló, Európa történelemformáló erőit ismertető mű „gyűjteménye mindama címszavaknak, amelyek Európa utolsó száz évét tettel és gondolattal töltötték meg, ugyanakkor azonban szinte architektonikus ábrázolása e korszak valamennyi történelmi energiájának”. Az értékelés szerint a szerző Európa „mély belső, színdús egységének” elkötelezett híve, amely „nem unalmas egyformaság; egyéni és nép jellemek termékeny egyensúlya, nem azonossága”, és ennek az egységnek a „barbár, sőt dilettáns széttörötése” okozza a mű „pesszimista kicsengését”. A „belletrista hatásvadászat nélkül” megírt mű egyfajta „térkép”, „amely az idő terében vezet, mert utat mutat, tehát biztonságot ad, de egyben tájkép is, amely a történelmi valóság transzcendens esztétikai szépségét is megmutatja” – összegez az ismertetés.¹⁷

1937. április 15-től a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete Intéző Bizottsága tagja lett. A Hóman Bálint, Szekfű Gyula és Kerényi Károly szerkesztésében 1935 és 1937 között napvilágot látott *Egyetemes történet* négy kötetének megjelenésekor a náciizmus árnya lengte be Európát. Az akkori Magyarország a hitleri német szövetség felé lépett, ezért ifjabb Béla kinevezését a Római Magyar Intézet élére visszavonták, de Hóman Bálint kultuszminiszter közbenjárására angliai ösztöndíjat kapott az 1848–1849. évi szabadságharc emigrációjának kutatására. Magyarországról 1939 júniusában távozott, szüleit hátrahagyva.

Id. Iványi szinte itta a környezetéből felé érkező inspirációkat, legyen az a szülőmegyéje gyönyörű Balatonja, az a fölött villódzó fények és árnyak, naplementék, felhők és viharok, vagy a tájon élő emberek, a környezetükben lévő fák, virágok. A változó helyzet, a német törekvések, a második világháború kitörése 1939 őszén új

¹⁵ Gróf Széchenyi István: *Hitel. A Taglalat és a Hitellel foglalkozó kisebb iratok*. Magyarország újabbskori történetének forrásai. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Dr. Ifj. Iványi Grünwald Béla. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1930.

¹⁶ Iványi-Grünwald Béla: *A legújabb kor története. Egyetemes történet IV.* Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1937.

¹⁷ *Pesti Napló*, 1937. december 12.

helyzetet teremtett. 1940 nyara is részére a szokott módon kezdődött, ismét Balatonlellén dolgozott, s itt még megélhette Nagybánya Magyarországhoz való visszakerülését, de megromlott egészségi állapota, fiáért való aggodása miatt agyvérzést kapott, majd a budapesti János Kórházba szállították, ahol 1940. szeptember 24-én elhalálozott. Felesége a Budapest Főváros által biztosított, mai Fiumei úti temető dízsírhelyére temettette el nagy részvét mellett szeptember 27-én.¹⁸

A háború közben 1940-ben elérte Angliát, már bombázások voltak, s ifj. Béla nem lehetett ott édesapja temetésén. Át kellett élnie a háborús állapotokat, a kitelepítést, az otthontól való távolságot. Bár szakmai munkájáért, Hóman Bálint válás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére Horthy Miklós kormányzó 1940. december 30-án levéltárnoki címet és jelleget adományozott számára,¹⁹ 1941-ben Magyarország hadba lépése Németország oldalán arra készítette, hogy ezzel egyet nem értve, lemondjon magyarországi ösztöndíjáról. Béla édesanyja Magyarországon nehéz anyagi körülmények közé került, ezért a Minisztertanács döntése alapján részére ezután havi 100 pengő állandó segélyt állapítanak meg férjének kiváló érdemeire való tekintettel, illetve azért, mert semmilyen jövedelemmel nem rendelkezett.²⁰

Béla erkölcsi kötelességének érezte, hogy politikai szerepet vállaljon a gróf Károlyi Mihály vezette Angliai Magyar Nemzeti Tanács munkájában²¹ és 1941–1944 között a BBC magyar szekciójának tevékenységében, a Hitler-ellenes adások szerkesztésében, vezetésében. Itthon, Magyarországon ezért nem is maradt el a felelősségre vonása, amit igazol a Minisztertanács 1942. július 18-i ülésén jegyzőkönyvezett határozat, melyből kitűnik, hogy dr. Iványi-Grünwald Bélát, másokkal együtt, az 1939. évi XIII. tc. 8. §. (1) bekezdés 5. pontja alapján megfosztották magyar állampolgárságától.²² Édesanyja élete Magyarországon ellehetetlenült, ezért követte fiát Londonba.

A háború befejezése után is tevékenykedett a BBC magyar adásaiban, később külső munkatársi státuszban, egészen haláláig. 1947-ben a Londoni Egyetem Szláv és Kelet-Európai Intézetében tanít 1949-ig, s ezzel anyagi helyzete is jobbá vált. Lehetősége kínálkozott ezután a magyar szabadságharc és Kossuth angliai emigrációja kutatására. Örömmel tapasztalta, hogy a rendelkezésére álló iratanyag hatalmas, eddig nem ismert tényadat birtokába jutott. Meg kellett állapítania, hogy ezek

¹⁸ Lenkey: i. m. 45.

¹⁹ HU-MNL-OL K 27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867–1944, 1941. január 3., 33. napirendi pont.

²⁰ HU-MNL-OL K 27, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1941. március 21., 10. napirendi pont; Lenkey: i. m. 48–49, 53.

²¹ 1944 szeptemberében a Londoni Magyar Klub a Károlyi Mihály által díszelnökölt közgyűlésén a Nagy-britanniai Magyarok Egyesületének képviselőjében jelent meg. *Kanadai Magyar Munkás*, 1944. október 12.

²² A m. kir. minisztérium 4.927/1942. M. E. sz. határozatát közli *Budapesti Közlöny*, 1942. július 26.

feldolgozására sajnos egyedül nem képes, ehhez komoly intézeti háttérre lenne szükség. Az is bizonyossá vált, hogy az akkori körülmények között erre nem lesz lehetősége.

Komolyan foglalkozott Hungarika-gyűjteménye kialakításán, melynek alapjait megvetette. Gyűjtőkörében a 19. századnak és Kossuth életének, munkásságának biztosított elsőbbséget. Ennek érdekében járta a könyvüzleteket, antikváriumokat, és keresett, kutatott az őt érdeklő, vagy ritka kötetek után. Ha ritkaságra lelt, de nem gyűjtőkörébe tartozott, inkább eladta és a befolyt összegből magának megfelelő műveket vásárolt. A hazájától való állandó távollét, a létbizonytalanság kikezdte egészségét, egyre többet volt beteg. Magyarországon a Rákosi-rendszer volt hatalmon, s a hírekből tudta, akik vállalták a hazatérést, többen végleg eltűntek, sorsuk ismeretlen volt. Belátta, a rendszer és saját elvei miatt nem lesz lehetősége visszatérni. Ennek ellenére nem is gondolt arra, hogy angol állampolgárságért folyamodjon.

Dr. Iványi-Grünwald Béla elvált emberként érkezett Angliába. 1953-ban, Londonban, a Westminsterben házasságot kötött Jocelyn Entwisle Petersszel, aki ezután a Jocelyn Entwisle Iványi nevet használta. Jocelyn 1902. március 14-én a Londontól délre lévő Crawley város Ifield városrészében született. Az Iványival kötött házasság már a harmadik volt életében. Divattervezőként, amatőr festőként élt és dolgozott.

Béla új lendületet kapott 1956 októberétől, de a forradalom és szabadságharc bukása után az Angliába érkező újabb fiatal magyar értelmiségieket látva, folytatta kutatómunkáját Széchenyi életével kapcsolatban, melyből több fejezetet készített el. Az emigráns magyarok 1959. június 5-én Kossuth volt londoni (11. Kensington Park Terrace) lakásán emléklakettet helyeztek el. Nem törődött egészségi állapotának romlásával, az 1956 utáni emigrációs magyar fiataloknak előadásokat tartott, illetve nagy tervet forgatott: újra kellene gondolni az értelmiség helyét és szerepét a kelet-európai társadalmak fejlődésének előbbre vitelében.

Álljon itt barátja, Czigány Lóránt professzor visszaemlékezése: *„Ezekből az évekből élenken emlékszem rá. Ismét és rendszeresen a szokásos helyén ült a British Museum kupolás olvasótermében. Előtte könyvhalmok. Hatalmas aktatáskája tömve. Előkerül belőle egy korabeli angol plakát, mely Kempelen Farkas sakkozógépét ábrázolja. Vagy izgatottan mutat egy ritka metszetet, melyet William Blake készített Pozsonyról. Testes alakja, nyugalmat árasztó személyisége, boltozatos koponyája, markáns vonásai közismertté tették az olvasóteremben”.*

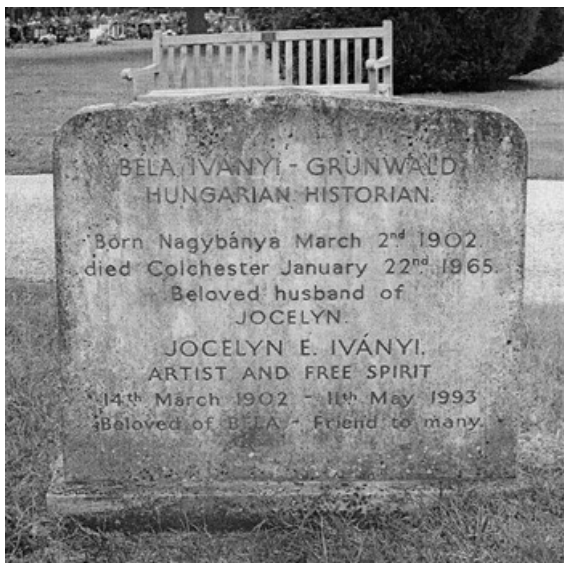
Czigány Lóránt professzor úrral még londoni lakóhelyén tudtam beszélni telefonon, majd leveleztünk, illetve Miskolcon az egyetemen személyesen is találkoztunk. Ő megerősítette özvegy Iványiné Londonba történt kiutazását, ottani életét fiával és annak második feleségével, Jocelynnel. Szeretettben, békében éltek együtt, de nem volt hajlandó megtanulni az angol nyelvet. Iványi-Grünwald Béláné Biltz Irént a halál 1958. március 28-án Londonban érte, itt is temették el. Sajnálatos,

hogy a Londoni Magyar Kulturális Intézet sem tudta megtalálni a sírját, részben az eltelt idő és a hozzátartozók hiánya miatt sírját már felszámolták.

Béla édesanyja halála után Czigány Lóránt professzor közlése szerint Alphamstone községbe költözött feleségével, ami Colchesterhez közel van, oda járt be kutatni, értékes könyveket keresni, melyekből további munkáit tudta finanszírozni, illetve újra Londonba menni.

Nagy tervei megvalósítása közben Colchesterben, egy antikváriumban érte a halál 1965. január 22-én, a délutáni órákban. Itt a városban lett eltemetve. A *The Times* életét és munkásságát nekrológban méltatta 1965. január 29-én. A megemlékezés Iványi-Grünwaldot az egyik legismertebb magyar posztimpresszionista festő azonos nevű fiaként méltatta és elismert történésznek nevezte, aki „gyorsan nevet szerzett magának a két világháború közötti időszak magyar historikusainak fiatalabb generációja körében”. Az írás kiemelte, hogy különösen a 19. századi európai történelemben jártas Iványi-Grünwald Széchenyi István gróf életének és hatásának egyik legkiválóbb szakértője volt. Ahhoz az iskolához tartozott, „amely a történelmet elsősorban az eszmék történetének tekintette, és a római katolikus egyházat Magyarországon erős stabilizációs, nyugati befolyást biztosító tényezőnek tartotta. A társadalmi és gazdasági reformok tekintetében Széchenyihez hasonlóan úgy gondolta, hogy „Magyarországnak a brit példát kellene követnie”.

A nekrológ kitért a történész szakmai életútjának állomásaira, náciellenes meggyőződésére, a magyar emigrációban játszott szerepére, és kiemelte: élete végén abban reménykedett, hogy a magyarországi helyzet javulása az elveihez ragaszkodó emberként is lehetővé teszi számára, hogy újraépítse kapcsolatait hazai történész kollégáival. „Szerethető, kissé excentrikus személyiség volt, villámgyors észjárással, aki könnyedén viselte tudását”, és sok barátot szerzett Angliában, nem utolsósorban a BBC európai szolgálatánál, ahol sok éven át aktív közreműködőként számítottak rá.²³

3. kép – Ifj. dr Iványi-Grünwald Béla és neje sírja Colchesterben

²³ *The Times*, 1965. január 29.

²⁴ Lenkey: i. m. 56.

Jocelyn Entwisle Iványi férje halála után folytatta divattervezői munkáját, illetve maga is amatőr festő lett. Lakásáról, a környékről, az állatairól, más témákról több képet festett, amit Suffolkban, Sudburyban több kiállításon be is mutatott. 91 éves korában, 1993. május 11-én halt meg Bury St. Edmunds város kórházában és Colchesterben férje mellé temették el.

Ifj. dr. Iványi-Grünwald Béláról Czigány Lóránt professzor az idézett beszélgetések során elmondta: házasságaiból utód nem született, így a Grünwaldok ezen ága kihalt. Czigány professzor hazatért oktatni Magyarországra, a Miskolci Egyetem professzora és díszdoktora lett. 2008. november 8-án Budapesten hunyt el, a Farkasréti temetőben nyugszik feleségével, Czigány Magdával együtt.

A család emlékezete Som községben

Az Iványi-Grünwald családeért szülőfaluja, Som község²⁵ az alábbiakat tette:

- 1998-ban emléktáblát állítottunk nagy szülöttünknek;
- 2004-től az önkormányzat, három művész és két vállalkozó – egyike e sorok írója – létrehozta a *Somi Nemzetközi Iványi-Grünwald Béla Képzőművész Alkotótábor*,²⁶ elsősorban erdélyi, kárpátaljai és magyar művészek számára, évenkénti megrendezéssel;
- 2006-ban az elkészült és itt hagyott művekből állandó képtárat hoztunk létre;
- 2007 júniusában a Községi házban emlékszobát létesítettünk, részben eredeti tárgyakkal;
- 2007. szeptember 24-én, halálának évfordulóján a Fiumei úti sírkertben dr. Boross Péter miniszterelnök és a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság segítségével felavattuk új síremlékét;
- 2017. szeptember 24-én Somban, a Községi ház udvarában Iványi-mellszobrot állítottunk. (4. kép)
- 2018. szeptember 19-én Iványi-Grünwald Béla életét és munkásságát „somo gyi értékké” nyilvánította a Somogy Megyei Értéktár Bizottság;
- 2022. május 16-án Somban, a Községi ház nagytermében születésének 155. évfordulója alkalmából emlékülést, tanácskozást tartottunk, melyre meghívást kaptak életének jelentős települési vezetői, a művészeti, irodalmi élet képviselői; természetesen családjáról, így történész fia életéről és munkásságáról is részletes tájékoztatást adtunk; ugyanekkor avattuk fel a felújított Somi Képtárat;
- 2023. július 13-án e tanulmány írója Nagybányán (Baia Mare, Románia) megkoszorúzta id. Iványi-Grünwald Béla és alapító festőtársai szoborcsoportját a régi Főtéren, illetve felkereste az életükkel kapcsolatos helyeket. (5. kép)

²⁵ A település történetéhez lásd Lenkey Tibor: Som község története. Som, 2019.

²⁶ Lenkey, T. (szerk.): Iványi-Grünwald Béla Képzőművész Alkotótábor története képekben 2004–2019. Som, 2022.

4. kép – A somi Iványi-szobor
(A szerző gyűjteményéből)

Összegzés

Iványi-Grünwald Béla halála után nagyon kevés életrajzírója, műelemzője beszél családjá visz-szamaradt tagjainak sorsáról, mint a feleségéről, vagy az Angliában rekedt fiáról, annak ne-jéről. Céлом a téves állítások tételes cáfolata volt. Megállapíthatjuk, Iványi a legváltozatosabb munkásságú magyar festőművészek egyike, s munkájának fontos erőssége kiemelkedő komponáló tehetsége és a széles körű színtantáziája.

Fia, ifj. dr. Iványi-Grünwald Béla levéltáros, történész egy életen át foglalkozott Széchenyi munkáival, illetve az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc angolai emigrációjának történetével. Előadásokat tartott, írt, segítette a hozzá fordulókat, Hungarika-gyűjteményt létesített. Politikai kiállásáért megfosztották magyar állampolgárságától, angolért nem folyamodott. Második házasságából sem született gyermeke. Kutatás közben érte a halál egy antikváriumban Colchesterben. Vele a Grünwaldok ezen ága kihalt. Iványi-Grünwald Béláné sz. Biltz Irén

Matild helyzete itthon ellehetetlenült, ő is kiment Londonba fiához és együtt éltek haláláig. Úgy idősebb Iványi festőművészként,²⁷ mint Béla fia történészként marandót alkotott, büszkék vagyunk mindkettőjükre.

²⁷ Ehhez lásd Telepy Katalin: Iványi Grünwald. Budapest, 1976.; Gömöry Judit – Veszprémi Nóra – Szűcs György (szerk.): A Művészház 1909–1914. Modern kiállítások Budapesten. (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2009/2.) Budapest, 2009.

5. kép – A nagybányai szoborcsoport
A baloldalon álló alak Iványi-Grünwald Béla (A szerző gyűjteményéből)

Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet fejezem ki Somogy, Tolna Vármegye és Budapest Főváros Levéltára, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár, Levéltár és Művészeti Gyűjtemény, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Szent István Király Múzeum Székesfehérvár, Székesfehérvári Városi Levéltár és Kutatóintézet, Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, a Zirci Ciszterci Apátság, a Nagybányai (Baia Mare) Evangélikus-Lutheránus Egyházközség Esperesének, a Nemzeti Örökség Intézete Budapest, a Budapesti Zsidó Hitközség Chevra Kadisa Osztálya, a Budapesti Kozma utcai Izraelita Temető munkatársainak, akik segítettek a kutatásban, valamint családomnak.

TIBOR LENKEY

THE OTHER IVÁNYI Dr. Béla Iványi-Grünwald Jr.

This article examines the life and scholarly work of Béla Iványi-Grünwald Jr., the lesser-known son of the Hungarian painter Béla Iványi-Grünwald and his wife, Irén Matild Bilcz. Born in Som, Iványi-Grünwald Jr. pursued a career as an archivist, historian, and private university lecturer. His intellectual and professional trajectory led him from Nagybánya to Budapest and Kecskemét, then to Vienna, and eventually to England, where he settled in London and later died in Colchester. In Hungary, he became known for his economic analysis of István Széchenyi's work *Hitel* and his contributions to the interpretation of modern Hungarian history within the scholarly framework established by historian trio Hóman-Szekfű-Kerényi. During Second World War he opposed the political stance of the Hungarian government, which led to the revocation of his citizenship in 1942. Despite this, he continued his scholarly work in exile, supported Hungarian emigrants, and assembled a significant Hungarica collection. As he had no children from his marriages, this branch of the Grünwald family became extinct.

Keywords: historian, archivist, emigration, Hungarica collection, citizenship